

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

No 20
30 сентябрь

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
25-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
20-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-25**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
20-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-25**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 20-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 сентябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 17 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиши йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга баршиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, очимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажида Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Сахифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

ГЕОГРАФИЯ

1. Bobonazarova Xafiza Urinboyevna GEOGRAFIYA DARSLARIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	7
2. Boboqandova Ruxsora Egamberdiyevna GEOGRAFIK XARITALAR BILAN ISHLASH.....	9
3. Jo‘rayeva Ruxsora Sobirova INSONIYATNING GLOBAL MUAMMOLARI	10
4. Ahmadjonova Nargiza Iqboljonovna GEOGRAFIK QOBIQ VA UNING XUSUSIYATLARI	11
5. Amonova Dilorom Axmatovna CHO‘L ZONASI MAHALLIY SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHDA XALQ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH.....	13
6. Asqarova Dilbarxon Ne’matovna GEOGRAFIYA FANINI O‘QITISHDA ONLAYN TA’LIMNI RIVOJLANTIRISH	14
7. Ismailova Nazakat Xudaybergenovna TABIIY GEOGRAFIYANING TADQIQOT OBYEKTI	16

ГЕОГРАФИЯ

GEOGRAFIYA DARSLARIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.

*Bobonazarova Xafiza Urinboyevna
Navoiy viloyati Navoiy shahar 9-umumi o'rta
ta'lim maktabi geografiya va iqtisodiy
bilim asoslari fani o'qituvchisi
Telefon raqami: 936616722*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'limga zamonaviy didaktika va ta'lim tarkiblarining samaradorligini oshirish, yangi g'oya va texnologiyalarning ilmiy ishlab chiqilishi va amaliy asoslanishi haqida hamda har xil pedagogik tizim bilan o'qitish exnologiyalari o'rtasida bog'liqlik, amaliyotda davlat ta'lim tizimining yangi shakllarining aprobasiyasi, hozirgi zamon sharoitida o'tmishning pedagogik tizimlarini qo'llash haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, texnologiya, pedagogik texnologiya, interfaol ta'lim, noan'anaviy ta'lim, pedagogik mahorat, klaster, aqliy hujum, GeoGuessr o'yini .

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalar, didaktik o'yinlar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish hamda e'tibor kundan – kunga rivojlanib bormoqda. Ma'lumki, XX – asrning boshlaridan zamonaviy pedagogik metodlar va axborot texnologiyalar turli xil ta'sir ko'rsatmoqda. Birinchi navbatda fanning rivojlanishidir.

Geografiya kurslarida interaktiv ta'limiyo'yinlar yo'qligi hozirgi zamonaviy ta'limda ham kuzatilib kelinmoqda. Aslida esa internet olamiga nazar tashlasak, bir necha geografik o'yinlar borligiga amin bo'lamiz. Unga ko'ra, darsda eng ko'p qo'llash mumkin bo'lgan Seterra, Uzterra, USA geography tutor, World geography tutor, Dunyo xaritasi viktorinasi, Davlat poytaxtlari, Asean members countries, Угол падения солнечных лучей, Country locator, GeoGuessr, Geography of the worldkabi geografik dasturiy o'yin turlari mavjud. Xuddi shunday o'yinlar bilan boyitilgan geografiya kurslari o'quvchilarni ko'proq darsga jalb qilishda yordam beradi. O'yin dunyo mamlakatlari bilan tanishish va uning poytaxti, aholisi, tabiat, chegarasi va shu kabi geografik obektlarni o'rganishda muhim axamiyat kasb etadi. Jumladan, xorijiy ma'lumotlarga ko'ra, 2017 yilda butun dunyo bo'ylab GeoGuessr onlayn ravishda o'ynaladigan ushbu o'yindan 6 (olti) milliondan ortiq marotaba darsda qo'llanilgan.

O'quvchilar GeoGuessr o'yinidan yuqori ballarni olishlari uchun ba'zi maslahatlardan samarali foydalanishlari kerak bo'ladi. Masalan, ikki davlat orasidagi masofalarni o'chay olish yoki taxmin qilish ko'nikmalarini, umuman olganda davlatlar haqida ma'lumotga ega ekanliklarini ko'rsata olishlari lozim.

Klaster usuli orqali o'quvchilarga tushunarli bo'lishi uchun hozirda o'qitilayotgan darsliklardan foydalanilsa, albatta samara beradi. Masalan V - sinflarda Yerning harakatlari haqida mulohaza yuritinglar deb savol qo'yilsa bunda albatta o'quvchilar darhol fikrlarini yig'ib olib, diqqat e'tiborini mavzuga qaratadilar. O'quvchilarga savollarning javob varaqasi beriladi. O'quvchilar varaqalarda darhol to'g'ri javobni yozish shart emasliligi unda nimani yozishni o'ylab turishadi. Unda biroz vaqt beriladi. Ular yozgan ma'lumotlari, albatta uning imloviy xatosiga e'tibor berilmaydi, yozayotgan ma'lumotlarning sifatiga e'tibor berilmaydi. Ular o'ylagan narsalari nafaqat shu mavzuga doir balki boshqa mavzu bo'yicha ham o'z fikrlarni yozib hozirgi mavzu bo'yicha uni bog'lashga harakat qilishlari kerak bo'ladi. "Aqliy hujum" usulining qo'llanishga amaliy qoidalar quyidagilar; - Bildirilgan fikr – g'oyalalar muhim qilinmaydi va baholanmaydi. - Bildirilgan har qanday fikr hatto to'g'ri bo'lmasa ham inobatga olinadi. Aqliy hujum usulini

asosan V – sinf o‘quvchilari bilan olib borilganda o‘quvchiga dars juda qiziqarli va hammani jalg etadi. Ijodiy natijaga erishib, samaradorlikka erishiladi. Xulosa qilib shuni aytish kerak - ki ushbu usul o‘quvchilarning aniq, erkin fikrlarini bayon eta oladigan, mavzuning muammoli tarafini darhol yechishga o‘rgatadigan usullardan biridir.

Foydalaniman adabiyotlar

1. Alexiyev, T. (2016). Educational geospacial web platforms and resources for geography and economics teaching. Bulgarian Academy Of Sciences 1–2 Problems of Geography. 89-102.
2. Sayidahmedov M.S didaktik jarayon loyihasining interfaol metodlari. – T.2005
3. Xayitov A., Boymurodov N. Ta’limda noan’anaviy darslar va interfaol usullaridan foydalinish. –T. 2006

GEOGRAFIK XARITALAR BILAN ISHLASH.

*Boboqandova Ruxsora Egamberdiyevna
Navoiy viloyati Nurota shahar 5-umumiy o'rta
ta'lim maktabi geografiya va iqtisodiy
bilim asoslari fani o'qituvchisi
Telefon raqami: 912540230*

Annotatsiya: Ushbu maqolada geografiya darslarida xarita bilan ishslash , uning metodlari va ulari qo'llash hamda uning avzalliklari haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: geografiya,geografik ta'lif, xarita, globus, ekvator, mashtab.

Geografiyani xaritasiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Xarita geografiya o'rganadigan barcha jihozlar va hodisalar haqida hikoya qila oladi, xarita tez, aniq va lo'nda qilib hikoya qilishda kitobdan ham avzallik qilishi mumkin. Xarita - geografiya darslarida bilim olishning asosiy manbaidir. Shunday ekan har bir o'quvchi xaritani o'qiy olishi lozim. Agar o'quvchi xaritaga qarab hali o'rganilmagan dengiz yoki daryo haqida gapira olsa, tog'larning balandligi va yo'nalishini aniqlay bilsa, ma'lum bir joyning yer yuzasini yoki iqlimini ta'riflay olsa, bu o'quvchi xaritani biladi, deyish mumkin.

Xaritadan to'g'ri foydalana olishni o'rganish uchun geografiya o'qituvchi o'quvchilarini har qaysi yangi xarita mana bunday tartibda tanishtirib borishi lozim. Xaritaning turi, undan qanday maqsadda foydalanish va uning shartli belgilarni tushuntirish, o'quvchilar e'tiborini xarita mashtabiga jalb etish lozim.

Bundan tashqari, o'qituvchi o'quvchilar e'tiborini gradus to'rining holati, meridian va paralellarning qanday o'tkazilganligiga kenglik va uzunlikni belgilagan o'rniga, ekvator, bosh meridian, qutbiy va tropik doiralariga jalb qilish lozim, Globusdagi joy xaritada boshqacha tasvirlanganligini ko'rsatib olish kerak. Geografiya fani o'qituvchisining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarga xaritani tushunish va va o'qiy olishni o'rgatishdir.

Xaritaning bilishning ma'nosini shuni, o'quvchilar undagi shartli belgilarga tushunishlari va shu shartli belgilarni ko'rsatiladigan joy va hodisalarning xarakterlarini ko'z oldiga keltira olishlari xaritaga qaraganlarida ular ongiga daryolar, tog' tizmlari va muzliklarining manzaralari xosil bo'lishi kerak.

Xaritani bilish uchun joyda mo'ljal olish, gorizont tomonlarini yo'nalishlarini qog'ozga tasvirlashni, mashtab bilan ishslashni joy planini o'rganishni va chizishni bilish kerak. Undan keyin esa o'quvchilar globus va xaritalarda geografik kenglik va uzunliklarin aniqlash turli mazmundagi xaritalarini o'qishni xaritalarini asosiy avzal kamchliklarni aniqlashni bilish lozim.

Geografik ta'linda xarita bilan ishslash uslublarini boshqa uslublar bilan bog'langan xarita bilan ishslash bunday tartibda olib boriladi.

- 1) Yer yuzasi elemtlari rel'ef shakllari vulqonlar dengiz, qo'ltinge buloqlar, daryolar ko'llar bilan o'quvchlarni bevosta tanishtirish kerak.
- 2) Xaritani joy bilan solishtirilganda topqirlik xarita belgilari bilan tanishtirish.
- 3) Joy kattaligini ko'z bilan chamlashga o'rgatish.
- 4) O'quvchilarga xaritaviy bilimlarni o'rgatish maqsadida topografik va geografik xaritalarni solishtirishni o'rgatish.
- 5) Gradus to'rini yaxshi bilib olishlari uchun geografik koordinatalarni mashq qilishni o'rgatish.
- 6) Turli masshtabli xaritalardan ayrim geografik joylarni topishni o'rgatish.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. Egamberdiyev, Asomberdi. "Xaritografiya" O'zME. X-harfi Birinchi jild. Toshkent, 2000-y
2. Berlyant A. M., Kartografiya, M., 2002; Egamberdiyev A., O'zbekistonda kartografiyaning shakllanishi, hozirgi holati, muammolari va istiqbollari, T., 2001.
3. Ziyonet.uz internet sayti.

INSONIYATNING GLOBAL MUAMMOLARI.

*Jo‘rayeva Ruxsora Sobirova
Navoiy viloyati G‘ozg‘on shahar 6-umumiy o‘rta
ta’lim maktabi geografiya va iqtisoduy
bilim asoslari fani o‘qituvchisi
Telefon raqami: 907316908*

Annotatsiya: Ushbu maqolada insoniyat hayotida yuz beragan va berayotgan global muammolar, ularning kelib chiqishi, sabablari, natijalari va dolzarbligi haqida tushunchalar beriladi.

Kalit so‘zlar: global muammolar, ijtimoiy-iqtisodiy qoloqlik, demografik muammo , energetik muammo, inqilob.

Sanoat va fan-texnika inqilobi davrida insoniyatning ijtimoiy-qtisodiy rivojlanishi tubdan o‘zgarib ketdi. Bu o‘zgarishlar natijasida bir qator dolzarb ahamiyatli, ta’sir doirasi jahon hamjamiyatini qamrab olgan, bashariyatning kelajakdagi ijtimoiy taraqqiyotini belgilab berayotgan muammolar vujudga keldi. Bu muammolar insoniyatning global muammolari deb ataladi hamda ularning yechimini topish yo‘lida barcha davlatlarning kuch-qudrati, imkoniyat-harakatlari jamlanishi maqsadga muvofiq.

Global muammolarning vujudga kelishi va keskinlashuvi sabablari jahon aholisi sonining qisqa vaqt ichida bir necha barobar o‘sganligi, sanoat va boshqa ishlab chiqarish tarmoqlarining jadal sur’atlar bilan rivojlanishi, tabiiy muhitdagi muvozanatning inson xo‘jalik faoliyati ta’sirida buzilishi, jahon xo‘jaligida xalqaro iqtisodiy aloqalarning mustahkamlanishi tufayli yagona global tizim sifatida shakllanishi, fan-texnika inqilobi va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining salbiy oqibatlari, davlatlar va siyosiy kuchlar o‘rtasida ziddiyatlar kuchayishi kabilardan iborat. Asosiy global muammolar qatoriga, odatda, quyidagilar kiritiladi: tinchlikni saqlash va jahon xavfsizligini ta’minalash muammosi; ekologik muammo; rivojlanayotgan davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy qoloqligi va qashshoqlik muammosi; demografik muammo; oziq-ovqat muammosi, nergetika muammosi, xomashyo resurslari muammosi, dunyo okeanidan oqilona foydalanish muammosi; millatlararo va dinlararo munosabatlar muammosi; qon-yurak, onkologik kasalliliklar va OITSga qarshi kurashish muammosi. Bundan tashqari, boshqa bir guruh muammolar ham ayrim adabiyotlarda global muammolar toifasiga kiritiladi, masalan, favqulodda vaziyatlarga qarshi kurashish va oldini olish muammosi, koinotni o‘zlashtirish va fazoviy ekologiya muammosi yoki ma’naviy qadriyatlар inqirozi muammosi.

Insoniyatning global muammolari chambarchas ravishda o‘zaro bog‘liq, bir muammo bosh-qalarining keskinlashuviga olib kelmoqda. Shunday ekan, muayyan muammoni boshqa muammolarga e’tibor qaratmasdan yechish imkoniyati mavjud emas. Masalan, rivojlanayotgan mammakatlardagi demografik va oziq-ovqat muammolari orasida ma’lum aloqadorlik mavjud, chunki aholining yuqori sur’atlar bilan ko‘payishi oziq-ovqat mahsulotlarining yetishmovchiligi va ocharchilikni keskinlashtiradi. Energetika va ekologik muammolar ham bevosita bir-biriga aloqador hisoblanadi, chunonchi yangi energiya manbalarini izlash va ishlab chiqarishga joriy etish atrof-muhit sifatiga ham ma’lum darajada ta’sir etadi. Global muammolardan tinchlikni saqlash va qurolsizlanish muammosi eng universal ahamiyatga ega, chunki bu muammo hal etilmasa, Yer yuzida hayot va sivilizatsiyaning kelajagi o‘ta achinarli ahvolga kelishi muqarrar. Insoniyat tarixida, ba’zi ma’lumotlarga ko‘ra, jami 14 mingdan ortiq urushlar ro‘y bergan va ming afsuski, harbiy mojaro va ziddiyatlar sayyoramizning turli hududlarida hanuzgacha yuz bermoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I., O‘zbekistan XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka taxdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari, T., 1997;
2. Shaxnazarov G., Kuda idiot chelovechestvo, M., 1985
3. Otaboyev Sh., Nabiiev M., Inson va biosfera, T., 1995; Sanginov S, Filosofskiy analiz modelirovaniya globalnix protsessov, T., 1996.

GEOGRAFIK QOBIQ VA UNING XUSUSIYATLARI

Ahmadjonova Nargiza Iqboljonovna
Andijon viloyati Andijon tumani
36-son umumta'lif maktabi geografiya fani o'qituvchisi
Tel: +998994368580

Annotatsiya: Mazkur maqolada yerning geografik qobig'i va uning xususiyatlari, ichki energiyasi haqida malumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Geografik qobiq, litosfera, gidrosfera, atmosfera, biosfera, energiya.

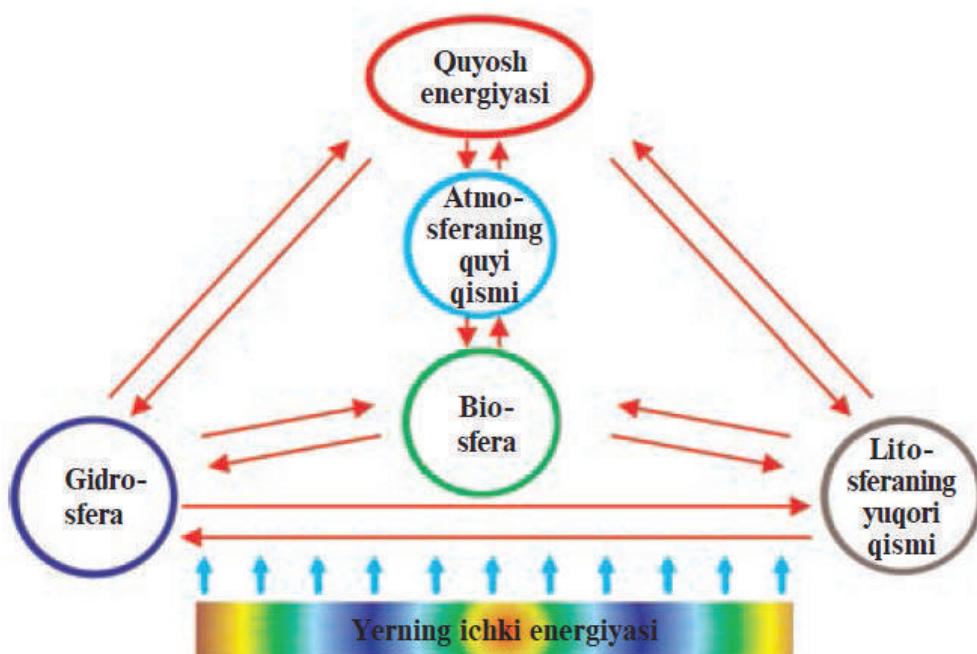
Atmosferaning quyi qatlami-troposfera, litosferaning ustki g'ovak qatlami, gidrosfera va biosferalarni o'z ichiga olgan hamda o'zaro ta'sir etib turadigan yaxlit qobiq *Yerning geografik qobig'i* deb ataladi. Geografik qobiqning yuqori va quyi chegarasini, uning qalinligini turli olimlar turlicha o'tkazishadi va belgilashadi. Ko'p olimlar geografik qobiqning yuqori chegarasini troposferaning yuqori qismidan o'tkazishadi va uning qalinligini 30-35 km deb hisoblashadi. Aniqlanishicha, geografik qobiqning yuqori chegarasi ozon pardasiga, pastki chegarasi esa g'ovak jinslarining tag qismiga to'g'ri keladi. Ozon pardasi Yerdagi organizmlarni Quyoshning ultrabinafsha nurlaridan muhofaza qiladi.

Geografik qobiqning *birinchi xususiyati*, uning tarkibiy qismlari - litosfera, gidrosfera, atmosfera va biosferalar doimiy ravishda o'zaro aloqadorlikda bo'lishi va bir-biriga ta'sir etishidir; *ikkinchi xususiyati*, modda va energiya almashinish jarayonining bo'lib turishidir; *uchinchchi xususiyati*, geografik qobiqda organik hayotning, jumladan, insoniyat jamiyatining mavjudligidir.

Geografik qobiqning rivojlanishiga Yerning tashqi va ichki energiyalari ta'sir etadi. Geografik qobiqda sodir bo'layotgan barcha jarayonlarning asosiy qismi Quyosh energiyasi va kamroq qismi Yerning ichki energiyasi ta'sirida ro'y beradi.

Geografik qobiqning tuzilishida modda va energiya almashinuvni muhim rol o'ynaydi. Bunda litosfera, gidrosfera, atmosfera va biosferalar o'rtasida moddalar almashinishi ro'y beradi. Masalan, okean suvi 3 000 yilda bir marta yangilanadi.

Atmosferadagi namning to'liq yangilanishi uchun atigi 10 kun kerak bo'ladi. Aylanma harakatdagi suv boshqa komponentlar bilan bevosita aloqada bo'lib, geografik qobiqning shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Geografik qobiqning vertikal va gorizontal tuzilishi ham uning asosiy xususiyatlaridan hisoblanadi. Geografik qobiqning vertikal tuzilishi deganda, uning tarkibiy qismlari balandlik

bo‘ylab joylashgan holatini tushunish lozim. Geografik qobiqning gorizontal tuzilishi tabiat komplekslarining kenglik va uzunlik bo‘ylab tarqalishi va almashib kelishida namoyon bo‘ladi. Bunga iqlim mintaqalari, tabiat zonalari yaqqol misoldir.

Geografik qobiqning to‘rtta tarkibiy qismida, ya’ni atmosfera, gidrosfera, litosfera va biosferalarda modda va energiya almashinuvi ikkita—gorizontal va vertikal yo‘nalishda kuzatiladi. Atmosfera va Dunyo okeanidagi suvning harakatida va litosferadagi vulqonlar harakatida moddalarning ham gorizontal, ham vertikal almashinuvi bo‘ladi. Geografik qobiqdagi modda va energiyaning almashinuviga Yerning ichki energiyasi, Quyosh energiyasi hamda gravitatsiya kuchi ta’sir etadi. Geografik qobiqda modda va energiya to‘xtovsiz almashinib turadi. Bu jarayon murakkab bo‘lib, unda sifat o‘zgarishlari sodir bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umumta’lim maktablari geografiya fani darsliklari.
3. www.uzedu.uz

CHO'L ZONASI MAHALLIY SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHDA XALQ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH.

*Amonova Dilorom Axmatovna
Buxoro viloyati Vobkent tumani
21-umumiy o'rta ta'lim maktabi geografiya fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola hozirda hammani tashvishga solayotgan global muammolar va ularning sabablari haqida ma'lumot beradi

Kalit so'zlar: eroziya, sardoba, surilma, quyosh energiyasi, issiqxona samarasi, cho'llashish, FTI, okean suvining ifloslanishi.

O'zbekiston Respublikasining barqaror rivojlanishi uchun ichimlik va sug'orma suv hal qiluvchi omillardan biridir. CHunki O'zbekiston hududining 70 foizdan ortiqroq yeri qurg'oqchil-cho'l chala cho'l zonada joylashgan. O'zbekistonda hosil bo'ladigan mahalliy yer ustidan manbalari respublikaning talabini atigi 18 foiz atrofida qondira oladi xolos. Buning ustiga Markaziy Osiyo davlatlari ichida eng ko'p aholiga va sug'oriladigan yerlarga ega. Respublikamizning suvga bo'lgan talabi hozirgi kunda asosan qo'shni respublikalar hududidan kirib kelayotgan "tashqi" suvlar hisobidan qondirilmoqda. Amudaryo va Sirdaryodan yana suv olishning imkoniyati cheklangan. Buning ustiga iqlimi bashoratlarga ko'ra kelajakda suv resurslarining Sirdayo havzasida 30, Amudaryo havzasida 40 foizgacha kamayishi kutilmoqda.

Cho'l tushunchasi eng avvalo, iqlimning quruqligi va organic dunyoga kambag'alligi bilan bog'liq. "Toma-toma ko'l bo'lur, tommay qo'ysa cho'l bo'lur" degan maqol uning o'simlik va hayvonot dunyoga kambag'alligiga ishoradir. Cho'l tushunchasig berilgan ta'riflar uning quruq iqlimi va organic dunyoga, kambag'alligiga borib taqaladi.

Respublikamizda suv muammosini hal qilish va yumshatishning strategik yo'llaridan biri cho'l zonasida (landshaftlarda) atmosfera yog'ilari tufayli hosil bo'ladigan suvlardan samarali foydalanishdir. Bir qaraganda kam ko'rinsada aslida atmosfera yog'inlari tufayli cho'l zonasida katta miqdorda suv hosil bo'ladi. Lekin keyingi davrlarda cho'l zonasida hosil bo'ladigan mahalliy suv resurslardan foydalanish e'tibordan chetda qolib ketdi.

Cho'l zonasida ota- bobolarimiz kundalik turmush-yumush dehqonchilik va chorvachilik uchun kerak bo'lgan suv uchun tinimsiz kurashib kelganlar, najot qidirganlar va mahalliy suv imkoniyatlaridan foydalanish yo'lida aqlni lol qoldiradigan gidrteknik inshoot yaratganlar. O'zbekistonda qadimgi suv inshootlarini o'rganish bo'yicha akademik-arxeolog A. Muxammadjonovning xizmatlari etiborga loyiq (1968yil). Olimning xulosalariga ko'ra sug'orish tizimi va unga asoslangan dehqonchilik bronza davming oxirlarida, ya'ni bundan 3000-3200 yil muqaddam boshlangan. Shu davrdan boshlab chorvachilikda xam atmosfera yog'inlaridan foydalanish boshlanganligini qayd etish mumkin. CHunki ota bobolarimiz tomonidan yomg'ir-qor suvlarini to'plash va ulardan kundalik turmush-yumush ishlarida .hatto chaqaloq, bolalarni cho'miltirishda azaldan foydalanib kelganlar. Yomg'ir kechikkanda yoki taqchil bo'lganda yomg'irlarni chaqiruvchi turli xildagi marosimlar o'tkazganlar.

Ma'lumki cho'l zonasida ichimlik suv taqchilligi xayot mamot muammolaridan biridir. Shu bois cho'l zonasining mahalliy suv imkoniyatlaridan samarali foydalanishni yo'lga qo'yish eng dolzarb vazifalardan biridir. Bu borada xalqlar tajribasini o'rganish va ulardan ayni joy tabiatiga mos holda, zamonaviy usullar asosida foydalanish suv muammosini yumshatish yo'llaridan biridir.

Xulosa o'rnida qayd qilish joizki, atmosfera yog'inlarini to'plash va undan foydalanish borasida turli mamlakatlarda qo'lga kiritilgan xalq tajribasini o'rganish juda ibratli, ularni tahlil qilish xulosalash zarur bu esa o'z navbatida yangi g'oyalarning tug'ilishiga va ularni joylarda amaliyotda qo'llash imkoniyatlarini beradi.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. Nazarov I.Q. "Daryo havzasi: geoekologik qonuniyat va oqibat. O'zbekistonda geografiya ekologiya va turizm muammolari"
2. Nazarov I.Q. Daryo havzasi: geoekologik qonuniyat va tabiatdan oqilona foydalanish. O'zbekiston geografiya jamiyatini axboroti.
3. Halimova G.S Quljuqtov tizmasida atmosfera yog'inlarining davriy, miqdoriy a hududiy taqsimlanishi. "Cho'l zonasi landshaftlari resurlaridan samarali foydalanishning geografik asoslari" mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy-amaliy konferensiya materiallari.
4. Ziyonet.uz
5. Globus.uz

GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA ONLAYN TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH

*Farg'onan viloyati Uchko'priktumani 1-IDUMI
Geografiya fani o'qituvchisi
Asqarova Dilbarxon Ne'matovna*

Annotatsiya: ushbu maqolada geografiya fanini onlayn o'qitishdagi afzalliklar haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: onlayn darslar, multimedia, geografiya, o'quvchilarini baholash.

Ma'lumki, har bir mamlakat kelajagi uning ta'lif tizimining rivojlanganligi darajasi bilan belgilanadi. Bugungi kundagi dunyodagi, respublikamizdagi vaziyatdan kelib chiqib, onlayn ta'lanning ahamiyati yanada kengayib bormoqda.

Maktablarda onlayn darslarning afzalliklari quyidagilarda nomoyon bo'ldi:

- Onlayn darslar o'quvchilarga o'zlari xohlagan vaqtida va joyda o'rganishlariga imkon berib, o'zlari o'rganishlari ustidan nazoratni kuchaytirish;
- Multimediya tarkibini yanada qiziqarli qilish, o'qituvchilarga interfaol usullardan yanada ko'proq foydalanish imkoniyatini beradi;
- Onlayn kurslar, shuningdek, tez-tez baholashni o'z ichiga oladi. O'quvchilar qanchalik tez-tez baholansa, ularning o'qituvchilari muvaffaqiyatlarni kuzatishi va kerak bo'lganda aralashishi mumkin.

Geografiya fanini o'qitishda onlayn ta'lanning uch yagona maqsadi mavjuddir:

1. Qiziqtira olish;
 2. Tarbiyalash;
 3. Rivojlantirish.
1. Qiziqtirish.
 - Har bir o'quvchini mustaqil bilim olishga o'rgatish;
 - Bilim olishning eng muhim talablarini egallash: to'liqligini, puxta va chuqurligini tushungan holda bilimlarni o'zlashtirish;
 - Aniq, hatosiz o'zlashtirib olish ko'nikmalarini shakllantirish;
 - Darsda aniqlash, natijani bilib olishni shakllantirish;
 - Darsning ta'limi maqsadlarini belgilashda bilim, ko'nikma, malakalarning qaysi darajada o'zlashtirishni rejalashtirish zarur.
 2. Rivojlantirish.

Darsning rivojlantiruvchi aspekti bir necha bloklardan tashkil topadi.

- nutqni o'zlashtirish;
- fikrni o'stirish;
- sensorik o'sish;
- harakatlanuvchi sferani rivojlantirish.

3. Darsning tarbiyalantiruvchi aspekti.

- Darsda o'qiladigan materiallar, o'qitish metodlari o'quvchilarning xoxish-qiziqishlarini e'tiborga olgan holda o'quvchini axloqiy, estetik, ekologik jihatdan tarbiya toptirishga qaratiladi. Ularga vatanga sadoqat, o'z xalqiga muhabbat, mehnatni ulug'lash kabi umuminsoniy va milliy qadriyatlar singdirib boriladi;

- Dars jarayonida turli hodisalar, atrof-muhit, hayotda uchraydigan voqealarga munosabat bildirib boriladi;

- Bolalar orasida o'zaro do'stona va samimiy munosabat shakllantirib borilmoqda.

Onlayn dars qanday tayyorlanadi? Onlayn dars o'quv jarayonining asosiy qismidir. O'qituvchi va o'quvchilarning pedagogik faoliyati aksariyat darsda hal etiladi. Shuning uchun ham o'qituvchining tayyorgarlik sifati onlayn darsning tayyorlanishi, uni o'tkazish darajasiga bog'liq. Uning samarasi onlayn darsning mazmuni, o'tkazish metodlari va darsni tashkil etish muhitga bog'liq. Onlayn dars o'z mazmuni va mohiyatiga ko'ra puxta o'ylanib, o'quvchining ehtiyoji, xoxish va qiziqishlarini inobatga olgan holda o'quvchini jaib eta olishi zarur.

Bizning bosh maqsadimiz, bugungi kunnning talabida kelib chiqqan holda o'sib kelayotgan yosh avlodni geografiya fanining yutuqlari, zamonaviy bilim manbaalari bilan tanishtirish

maqsadida darslarni pedagogik texnologiyalardan foydalanib, onlayn ta’lim asosida tashkil etishdir. Onlayn darslarni tashkil etishda faqat darsliklardagi ma’lumot bilan chegaralanmasdan qo’shimcha materiallardan ham foydalanilsa, onlayn dars yanada mazmunli bo‘lib, o‘qivchilar o‘rganadigan bilimlari, dunyoqarashlari kengayib boradi. Bu esa, bugungi kun o‘qituvchilarini izlanishga ko‘proq kitob o‘qishga, fan yangiliklaridan boxabar bo‘lish uchun turli manbalardan foydalanishlari lozimligini ko‘rsatadi.

Geografiya fanini onlayn o‘qitishda quyidagi intenet resurslardan foydalanimish mumkin:

1. Google (<https://www.youtube.com/watch?v=USlg03Y3r9A&t=301s> вебинар)
2. Skype (<https://www.skype.com/ru/get-skype/>)
3. Zoom (<https://zoom.us/support/down4j>)
4. Discord (<https://discordapp.com>)
5. YouTube

TABIY GEOGRAFIYANING TADQIQOT OBYEKTI

*Ismailova Nazakat Xudaybergenovna,
Qoraqalpog'iston Respublikasi To'rktko'l tumani
XTBga qarashli 29-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
geografiya fani o'qituvchisi
Tel: +998 97 788-95-45*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy geografiyaning tadqiqot obyektlari haqida ilmiy qarashlar ilgari suriladi. Ilmiy qarashlar ilmiy faktlar bilan izohlanadi.

Kalit so'zlar: Mustaqil, tadqiqot, fan, obyekt, tabiiy fan, geografiya, tavsif, murakkab, ilm, ta'lim

Har qanday mustaqil fan o'z tadqiqot obyektiiga ega bo'lgani kabi tabiiy geografiya ham o'z tadqiqot obyektiiga egadir. Uning obyekti juda murakkab tuzilgan ko'p tavsifli tabiat hosilasidir. [1] Har bir fanning nazariyasi, metodologiyasi rivojlanib, izlanish metodlari takomillashib borgani sari uming tadqiqot obyekti, predmeti va vazifalari haqidagi tushunchalar ham aniqlashib, muayyanlashib borishi tabiiydir.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, tabiiy geografiya fanining qozirgi rivojlanish bosqichida uning tadqiqot obyekti haqida to'rtta tushuncha hosil bo'lganligini e'tirof etish mumkin.[2] Tabiiy geografiyaning obyekti haqidagi birinchi va eng keng tarqalgan tushuncha geografik qobiq haqidagi tushunchadir.

Bu tushunchaga asos bo'lgan dastlabki fikr I.Brounov (1910) tomonidan, uning tabiiy geografiyadan tuzgan o'quv qo'llanmasida bildirilgan edi.[3] Unda yozilishicha, tabiiy geografiya Yerming qiyofasini, ya'ni Yerning turli hodisalar va organik hayotga makon bo'lgan tashqi qobig'ini o'rganadi.

Bu qobiq bir-biriga tutash bo'lgan, o'zaro ta'sir va aloqadorlikda bo'lgan sferalar, ya'ni litosfera, gidrosfera, atmosfera va biosferadan tashkil topgandir.[3] Geografik qobiqning eng muhim xususiyatlaridan yana biri shundaki, uning komponentlari o'zining tuzilishi va rivojlanishi bilan o'zaro yaqin bog'liqlikda va chuqur aloqadorlikdaki, alohida tabiat hodisasi hisoblanmish bir butunlikni, yaxlitlikni hosil qilgan.

Shu bilan birga u murakkab hududiy tabaqlangandir, ya'ni turli katta-kichiklikdagi tabiiy geografik komplekslardan tashkil topgandir.[4]

Bu o'z navbatida, tabiiy geografiyaning tadqiqot obyekti haqidagi ikkinchi tushunchaning shakllanishiga olib keladi.[5] Tabiiy geografiyaning obyekti haqidagi uchinchi tushuncha, bu «tabiiy muhit» yoki «geografik muhit» tushunchasidir.[6] Ushbu tushuncha ko'proq ilmiy - ommabop adabiyotlarda, ba'zi tabiiy va ijtimoiy fanlarda, falsafada keng ishlatalib kelinmoqda.

Masalan, falsafa lug'atida bu tushuncha shunday izohlangan: «Geografik muhit - jonli va jonsiz tabiat predmetlari va hodisalarining majmui (yer po'sti, atmosferaning quyi qismi, gidrosfera, ustki tuproq qoplami, o'simlik va hayvonot olami)dir».[7]

Tabiiy geografiyaning tadqiqot obyekti haqidagi to'rtinchi va eng yangi tushuncha geotizimlar (geografik tizimlar) tushunchasidir. Tabiiy geografiyaga birinchi bo'lib «geotizim» tushunchasini kiritgan olim V.B.Sochava (1963) hisoblanadi. U geotizimlar haqidagi ta'limotning asoschisi hamdir.

V.B.Sochavaning fikricha, geotizimlar haqidagi ta'limot tabiiy geografiya fanining «o'zagi» ekanligini e'tirof etish bironqa shubha yoki ikkilanish uyg'otmasligi kerak. Chunki bu ta'limot qonuniydir va geografiyaning bundan keyingi taraqqiyotini ta'minlashga qodirdir.

Foydalilanigan adabiyotlar

1. Brown L.A. The story of maps.-Boston.: Little Brown and Co. 1950.
2. Desjardins. Geographie historique et administrative de la Gaule Romaine.-Paris., 1876-1878.
3. Forbiger. Handbuch des alten Geographie. T. I.-Leipzig., 1842.
4. Gilbert. What is Historical geography?// Scottish G eographical Magazine. 1932, №3.
- 4.Handbuch der alten Erdbeschreibung von d'Anville zum Gebrauch seines Atlas Antiquus in 12 Landkarten verfasst.
5. Фуломов П. Жургофия атамалари ва тушунчалари изоуш лугати. - Т.: Укитувчи. 1994.
6. Ҳасанов Ҳ Урта Осиёга саёҳатлар. - Т., 1954.
7. Ҳасанов Ҳ Урта Осиёлик географ ва сайёхлар. - Т.: Укитувчи. 1964.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(25-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Farrux Farmonovich
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.09.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000